

Beste Buurtvogels

De Redactie

In 1975 verloren de Verenigde Staten de oorlog in Vietnam en werd Suriname onafhankelijk. De wereldpolitiek ging overigens niet onopgemerkt aan Nederland voorbij: de oliecrisis leidde tot autoloze zondagen, en tot het liedje 'Kiele kiele Koeweit' van Farce Majeure ('Dat is uit het leven gegrepen'...). Dat alles werd begeleid door de muziek van Abba ('Mamma mia') en van Queen ('Bohemian Rhapsody'). Prins Floris werd geboren, en Heintje Davids overleed. Niki Lauda won toen nog Formule 1 wedstrijden en Keetje Tippel van Paul Verhoeven draaide in de bioscopen.

Maar nog veel belangrijker dan dat alles is natuurlijk dat in de Vogelwijk het wijkcomité werd opgericht. Niet veel later werd het als 'wijkkomitee' geschreven, want het was de tijd van het *establishment* en de alternatieve spelling. Wie de oude krantenknipsels doorleest ziet dat de spelling misschien veranderd is, maar dat de zaken die de wijk bezighielden voor een groot deel dezelfde zijn gebleven.

Verkeerskwesities, Bos van Bosman, Anna- en Pomonaterrein... En natuurlijk bestemmingsplannen. Na jarenlange, moeizame onderhandelingen met de gemeente wordt er nu gebouwd op het Annaterrein. Niet iedereen is er blij mee, maar het had erger gekund. En misschien krijgen we straks (na de bouw) eindelijk een beetje rust. Want er hebben zich de afgelopen 25 jaar toch een hoop mensen uit de voegen gewerkt om tot aanvaardbare nieuwbouwplannen te komen! Wim van der Steen, de eerste voorzitter van het wijkcomité, vertelt er iets over in een interview met Jaap Mels.

Ook de notulen uit de eerste jaren laten een indrukwekkende hoeveelheid activiteiten zien. Er wordt vergaderd en geënquêteerd over verkeer, groen, geluidsoverlast, voorzieningen voor ouderen. Vanaf 1990 verschijnt de wijkkrant regelmatig vier keer per jaar. Er komen

speciale themanummers, o.a. over het Bos van Bosman en over honden en katten. Het krantje blijkt veel tijd op te eisen. Niet alleen het schrijven, maar ook het overtikken van met de hand geschreven teksten, het fotokopiëren, opplakken en laten vermenigvuldigen.

Toen Friso van der Meulen in 1994 toetrad was het comité dan ook vooral een 'Praatvogelredactie', vertelt hij in dit nummer. En het was toen blijkbaar zo rustig dat er niet eens meer genotuleerd werd. Lang zou die rust niet duren. De wijkkrant werd dan ook steeds zakelijker.

Een ander ex-comitélid, Herman van der Kooij, betreurt dat wel een beetje: hij mist de 'gezellige stukjes'. Zelf heeft hij ook veel bijgedragen aan de Praatvogel. Zo interviewde hij in 1995 de heer Buurman, die onlangs overleden is, over zijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Dat artikel publiceren we grotendeels opnieuw in dit jubileumnummer, ter nagedachtenis aan een markante wijkgenoot en tevens als een stukje geschiedenis van de Vogelwijk.

Het wijkcomité van de Vogelwijk bestaat 25 jaar (en nog wat). Waarom willen we dat vieren? Omdat dit een leuke wijk is. Omdat veel bewoners er zich al die jaren voor hebben ingezet om dat zo te houden. Omdat we de oudgedienden willen bedanken die, moegestreden, het bijltje erbij hebben neergelegd. Omdat andere wijkgenoten dat bijltje weer hebben opgepakt om verder te gaan. Omdat we er straks zestig nieuwe huishoudens bij krijgen en we hopen dat ook onze nieuwe wijkgenoten hier met veel plezier zullen wonen.

Hoe kunnen we dit jubileum vieren? Met een vernieuwing van het wijkcomité, een wisseling van de wacht voor de leden die daar aan toe zijn! We hebben een nieuwe 'hoofdredacteur' voor de Praatvogel nodig, en verder allerlei mensen die zich willen bezighouden met de grote en kleine zaken die onze wijk aangaan. Kom bij het wijkcomité! Hou de buurt gezellig en prettig!

En niet te vergeten: kom naar het Wijkfeest op zaterdag 8 september, want dat is het leukste feest van heel Leiden.

De omslag van dit jubileumnummer is gemaakt door Gert van Dijk; de illustraties komen uit het archief van het wijkcomité en uit eerdere Praatvogels.

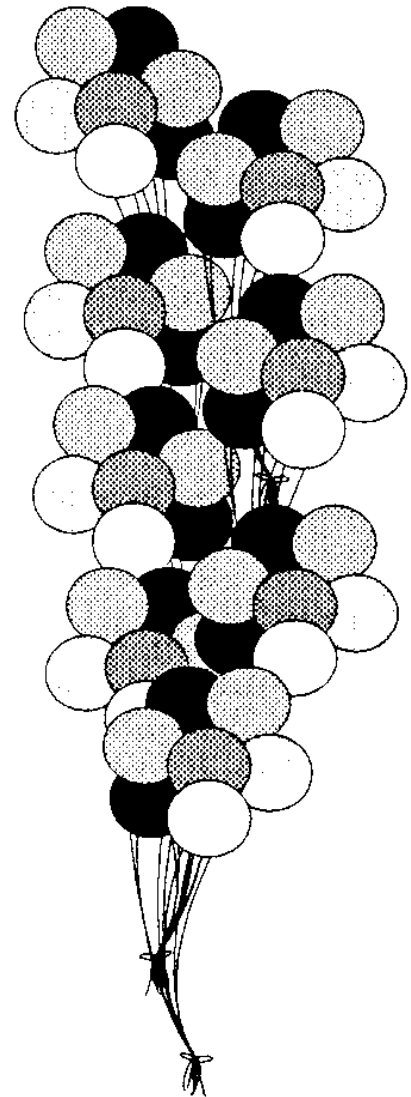
Hoe het wijkcomité ontstond

Jaap Mels

We zijn niet erg op tijd met de viering van ons 25-jarig jubileum. De eerste keer dat het comité optrad was in november 1972, dus als we nog een jaartje zouden wachten konden we het 30-jarig jubileum vieren. De officiële oprichting van de Stichting Wijkcomité Vogelwijk was in maart 1975. Voorzitter was toen Wim van der Steen, nog steeds in ons midden, die ik bij deze gelegenheid een paar vragen heb gesteld over de beginjaren van het comité.

De aanleiding tot het buurtactivisme moet gezocht worden in het Bos van Bosman. Nadat al eerder protesten waren gerezen rond het Hek van Nieuweroord (waardoor een deel van het bos vanuit de wijk niet meer toegankelijk was), was het gemeentelijk deel in de voorjaarsvakantie van 1972 onderhanden genomen door de buurtjeugd, waarop de plantsoendienst een nota presenteerde van 20.000,- gulden voor herstel, aldus *Trouw* van 7 april van dat jaar. Door tussenkomst van twee nog steeds in de wijk woonachtige oudgedienden, Nel van der Steen en Puck de Vink, werd deze boete omgezet in een positievere bijdrage, waarbij de buurt 250 (of 450, de bronnen zijn niet eensluidend) jonge bomen plantte en een schoonmaakactie ondernam.

Het verweer van de wijk was dat de gemeente niets aan het Bos deed en dat de kinderen speelruimte nodig hadden. Kennelijk sloeg dat aan want de gemeente ging ertoe over het grasveld te egaliseren en te draineren, waardoor het geschikt werd als speelveld.

Misschien kreeg men toen de smaak te pakken, want in datzelfde jaar ging het wijkcomité informeel van start. Het eerste bestuur bestond uit Hans van Dam, Merelstraat en destijds directeur van de Leidse Schouwburg, kapper Dofferhof uit de Lijsterstraat en Sven Warnaar, werkzaam bij de universiteit en wonend op de Blauwe Vogelweg. Daarnaast was er een actieve werkgroep Verkeer en Groen waarin o.a. het al eerder genoemde duo v.d. Steen/de Vink zitting had. Verder vermeldt het archief een 'contactman Jongeren' (Wim Berghey, Merelstraat), iemand die het Milieu bewaakte (Frans Broek, Roodborststraat) en een ruim bemeten werkgroep 'Ouden van Dagen' waarin o.a. mevrouw Teske en Riet de Wolf (beiden nog steeds wonend in de Leeuwerikstraat) zitting hadden.

In 1975 zien we dan de statuten van de Stichting verschijnen, met daarin de 'erkende' werkgroepen Bejaardenzorg, Peuterspeelzaal, Verkeer en Groen, Jongerenwerkgroep en Woningen.

Mijn eerste vraag aan Wim van der Steen is waarom de stichting werd opgericht, want voor erkenning van gemeentewege was dat niet nodig.

Dat had te maken met de peuterspeelzaal in het Vogelnest. Daarvoor moesten we voldoen aan allerlei eisen wat betreft financiering en verantwoording. Het moest allemaal wat formeler geregeld worden.

Wanneer ik bekijk waar jullie het in die begintijd druk mee hadden zie ik de riolering genoemd worden. Dat staat al jaren niet meer op de agenda.

Een deel van de wijk was toen nog aangesloten op beerputten. Die zaten om de haverklap vol want die waren niet berekend op het gebruik van moderne wasmiddelen, waardoor de bacteriegroei werd geremd. Maar als je opbelde met een klacht moest je als beller betalen voor het leeghalen en zelf met de pet rond bij de burens. Daar wilden we graag vanaf maar dat ging ons te langzaam.

Er was ook veel aandacht voor verkeerskwesties. Ook toen al door afsluitingen van de Rijnsburgerweg die, als je het mij vraagt, zowat de helft van de afgelopen 25 jaar was opgebroken.

Dat klopt. Er waren zelfs plannen om de Rijnsburgerweg helemaal af te sluiten voor autoverkeer.

3-3-76
*Vogelwijk wil
een woonerf*

LEIDEN — Tijdens de jaarvergadering van het wijkcomité Vogelwijk bleek de meerderheid van de aanwezigen tegen woningbouw in de tuin van de Annakliniek, zoals voorgesteld in de structuurschets Leiden West. De bewoners van de Vogelwijk zouden wel woningbouw willen elders op het terrein van de Annakliniek, die binnen afzienbare tijd gesloten zal worden. Men ging akkoord met afsluiting van de Blauwe Vogelweg, en zou zelfs in principe van de wijk een woonerf willen maken, waar de voetgangers voorrang krijgen.

Bij ons in de wijk was veel sluijverkeer en er werd te hard gereden. Daar wilden we wat aan doen. Eerst wilden we dat de wijk werd afgesloten voor doorgaand verkeer, maar dat was onhaalbaar. We hebben toen zelf de perkjes in de Lijsterstraat ontworpen, als een compromis. Dat vond de gemeente eerst ook niks maar uiteindelijk zijn ze er toch gekomen. We wilden ook eenrichtingsverkeer in de Blauwe Vogelweg, maar dat ging niet door want daar waren een heleboel bewoners tegen. We hadden toen nog

een aantal winkels in de wijk en die wilden goed bereikbaar blijven.

Ik begrijp uit het archief dat jullie in het begin bezorgd waren dat de Warmonderweg via de Nachtegaallaan zou worden doorgetrokken. Is daar ooit sprake van geweest?

Jazeker wel. Die tekeningen lagen er gewoon. Toen dat niet doorging kwam de A.S.C. (Ajax Sport Combinatie) in Oegstgeest, die nu op het veld aan de Spaargarenstraat speelt, met een plan om daar sportvelden aan te leggen. Daar voelden we natuurlijk evenmin iets voor en de gemeente gelukkig ook niet.

Die A.S.C. speelde eerst op het Pomonaterrein.

Ja. Maar ze moesten daar weg omdat er gebouwd zou worden.

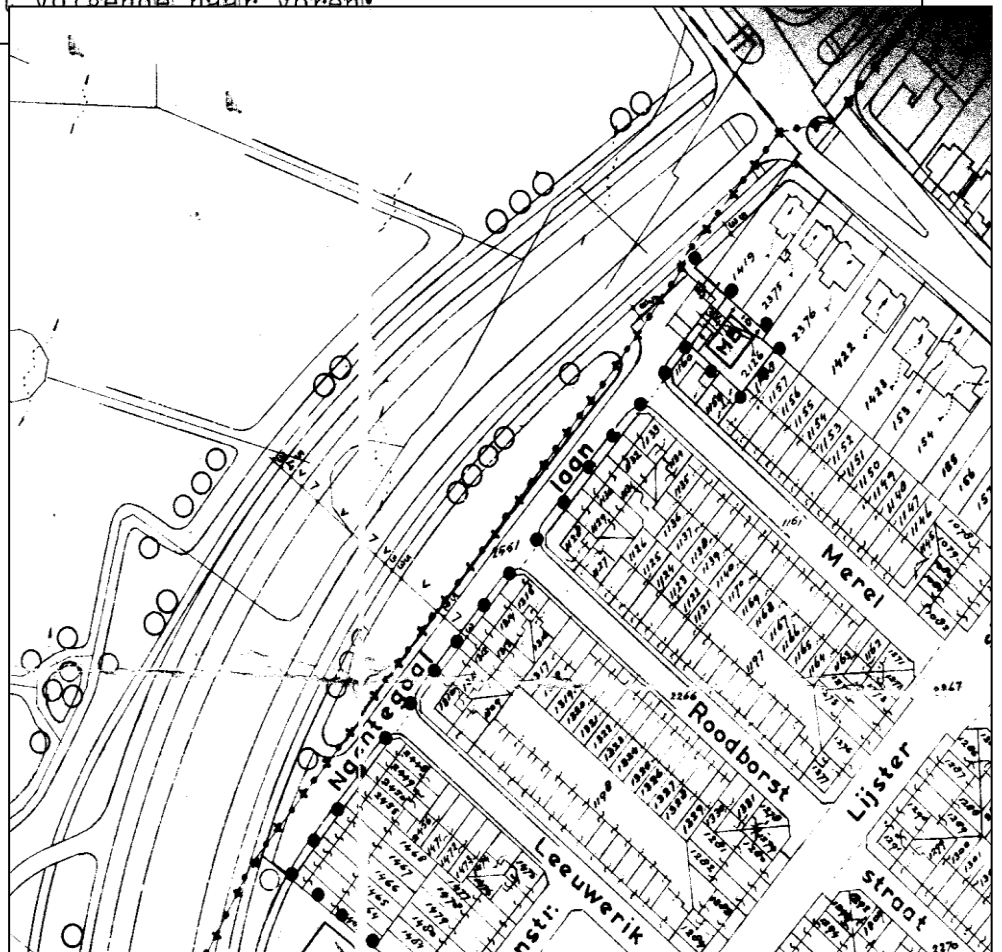
Bestemd voor de werkgroepen

Vogelwijk, 27 februari 1975.

Binnenkort is het zover dat we het woord Stichting voor de naam Wijkcomité Vogelwijk mogen plaatsen - als we daarnaast nog bedenken dat we binnenkort gebruik kunnen gaan maken van het clubhuis van de speeltuin, dacht ik dat we mogen stellen dat een aantal van onze idealen verwezenlijkt is; echter het betekent ook dat er voor ons allen "werk aan de winkel" is. Het dagelijks bestuur heeft gisteravond vergaderd en hieruit kwam o.a. het volgende naar voren:

Er is werk aan de winkel voor het toekomstige wijkcomité (boven).

Zo wordt er campagne gevoerd tegen plannen om op het weiland naast de Nachtegaallaan een vierbaansweg te bouwen (rechts).

Laten we het eens hebben over de bouwplannen in de wijk. Ik heb hier een oud bestemmingsplan, uit 1960, waarin er zowat niets van het Bos van Bosman overblijft.

Het rare is, nadat Nieuweroord gebouwd was dachten wij dat dat plan van tafel was. Maar in 1975 werd bekend dat er huizen gebouwd zouden worden aan de Blauwe Vogelweg, tussen de Mytylschool en de Leeuwerikstraat. En toen we daartegen protesteerden kwam dat verdomde plan weer boven tafel, want daar stonden die huizen op.

Jullie waren tegen die bungalows omdat daardoor de Mytylschool niet meer kon uitbreiden.

Onder andere. De school zelf kon natuurlijk moeilijk protesteren, als gemeentelijke instelling. Daarnaast vonden we het niet in de wijk passen. Dat gaf wat wrijving want de familie de Graaf, die de bungalow naast de school wilde laten bouwen, woonde verderop aan de Blauwe Vogelweg.

En toen bleek het oude bestemmingsplan nog springlevend...

We waren in elk geval als de dood dat de rest van die plannen ook zou worden uitgevoerd.. We hebben toen via een handtekeningenactie ook de studenten aan het Flanorpad gemobiliseerd. Uiteindelijk bleef het bij die paar huizen die nu aan de Blauwe Vogelweg staan, aan de andere kant werd niet gebouwd. Maar het comité is nog jaren bezig geweest om zich te verzetten tegen de bebouwing in het bos aan de Wassenaarseweg, waar de universiteit wilde bouwen.

Denk je dat het standpunt van de wijk van invloed is geweest op het behoud van het bos?

Gedeeltelijk, denk ik. Maar we hadden ook de tijd mee. Er kwam meer aandacht voor natuur en groen. Je zag bijvoorbeeld dat de gemeente bereid was geen onkruidbestrijdingsmiddel meer toe te passen. Voorwaarde was wel dat we het onkruid zelf weg zouden halen.

De besluitvorming over de Anna- en Pomonaterreinen blijkt ook aan zijn jubileum toe, want die begon al in 1975.

De Annakliniek zat er toen nog gedeeltelijk, maar het Revalidatiecentrum wilde graag op hun terrein. Op het Pomonaterrein wilde de gemeente in eerste instantie woningen neerzetten. Toen dat niet kon vanwege de nabijheid van het Sylviuslaboratorium werden het studentenwoningen. Daarna zou er een woonwagenkamp komen en nog later een camping, maar dat is allemaal niet doorgedaan.

Heb jij een idee waarom dat allemaal zolang heeft geduurd?

Ik denk dat de verhouding tussen de gemeente en het bestuur van de Annakliniek een rol heeft gespeeld. Die was toen al heel slecht en ik

Leidsech Dagblad, Do. 3 april 1975, p. 3.

Vogelwijk protesteert tegen bouw van villa's

LEIDEN — De Stichting Wijk-comité Vogelwijk en omgeving heeft gisteravond op het aantrekkelijke terreintje, waarop nu nog een negental fruitbomen staat en dat moeten dan door een poortje van villa's om in onze wijk te komen", Raadslid Peters wees erop, dat de comité Vogelwijk en omgeving heeft van het terreintje, waarop nu nog villa's om in onze wijk te komen", gegadigde voor een deel van het ter- tijdens de gezamenlijke fractieverga- een negental fruitbomen staat en dat aldus de heer Wurzer, die er voorus rein zich kan beroepen op het be- op meer dat daarmee de enige reële staande bestemmingsplan en reeds

1975: De wijkbewoners vonden dat de villa's niet pasten in de wijk.

Nog steeds onrust over radioactief afval

Bewoners meten straling rond opslagplaats

LEIDEN — De onrust onder bewoners van de Vogelwijk over het radio-actief afval van de Leidse universiteit en het academisch ziekenhuis, is sinds gisteravond eerder groter

1977: 'Er liep iemand met een Geigerteller die tikte als een gek'

geloof niet dat die veel verbeterde. Het was een ouderwets gezelschap, dat bestuur, en dat boterde helemaal niet met de gemeente, waar toen het Progressief Akkoord de dienst uitmaakte.

***Jullie hebben het een keer aan de stok gehad met de universiteit.
Over radioactief afval aan de Wassenaarseweg.***

Dat was in 1977. Nel zag een keer tijdens een wandeling een mannetje lopen met een apparaat. Dat was een Geigerteller, zei hij, en hij was straling aan het meten. Dat ding tikte als een gek dus wij dachten dat er van alles mis was. Later bleek dat apparaat kapot te zijn en overal te tikken, maar dat wisten we toen niet. De universiteit, het was afval van het ziekenhuis, beweerde dat het allemaal wel meeviel maar wij vertrouwden het niet en wonnen advies in bij de Chemiewinkel en de Rechtswinkel. Na lang aandringen kwam er dan eindelijk een onafhankelijk onderzoek door iemand van TNO en toen bleek er geen gevaar te zijn. Maar de opslag voldeed helemaal niet aan de eisen en een vergunning was er ook niet. Dat gele gebouwtje is er pas gekomen nadat wij ons ermee hadden bemoeid.

Herinneringen van een voorzitter

Friso van der Meulen (lid van het wijkcomité van 1994 tot 2000)

Het begon voor mij met een krachtige wervingsactie van het toenmalige wijkcomité: een avond voor wijkbewoners bij Evelien Voogd (die woonde op de Rijnsburgerweg) om met nieuwe leden van het wijkcomité in gesprek te komen. De opkomst was geruststellend: als ik het me goed herinner waren er zo'n twaalf tot vijftien mensen. Voldoende voor een compleet nieuw wijkcomité, zou je denken. Dat was ook hard nodig, want op één na vertrok het voltallige comité!

Met een drukke baan en een gezin in opbouw heb ik mijn inzet in het begin beperkt tot het verzorgen van de opmaak van de Praatvogel: de

aangeleverde stukjes zonodig oertypen in de computer, aanvullen met illustraties en zorgen voor een “moederexemplaar” dat gekopieerd, geniet en verspreid kon worden.

De jaargangen vanaf 1994 doorbladerend valt me op dat de Praatvogel veel zakelijker is geworden. Aanvankelijk zie ik nog recepten, handleidingen voor feestversieringen, artikeltjes over de dieren in de wijk. Maar allengs verdwijnen die en bevat de Praatvogel alleen nog maar informatie over de ontwikkelingen en gebeurtenissen in de wijk (natuurlijk inclusief de traditionele oproepen en verslagen van de schoonmaakactie Bos van Bosman en het Wijkfeest).

Andere opvallende zaken?

In 1994 begint het na een periode van betrekkelijke rust te rommelen rond de Annakliniek (die er toen nog stond, zij het in deplorabele staat. Er worden zelfs patiëntendossiers gevonden). De “slapende” werkgroep Ruimtelijke Ordening (RO) wordt gewekt om scherp in de gaten te houden wat er gaat gebeuren. Krakkers gaan het terrein bewonen en maken eigen bouwsels. De eerste klachten over overlast komen binnen.

In datzelfde jaar wordt er een dag georganiseerd voor asielzoekerskinderen in de speeltuin.

De ergernis over het toenemende vliegtuiglawaai leidt tot acties en oproepen.

Drie belangrijke jubilea worden groots en door veel Vogelwijkers gevierd: het vijfde lustrum van Peter van Haasteren als “onze SRV-man” (1998) en de vijftigste verjaardagen van de Speeltuin (1996) en de Bevrijding (1995). Het herdenkingsnummer van de Praatvogel (mei 1995) bevat boeiende herinneringen van (oud-) wijkbewoners aan de oorlog en de bevrijding. Het bewaren zeker waard!

In 1996 het bericht dat het Zeehospitium waarschijnlijk naar de Vogelwijk komt. Dan ook komen Sytske Looijen en Gert van Dijk in de Vinkenstraat wonen, zo lees ik in de serie interviews met nieuwe bewoners (een prima serie, die helaas niet is voortgezet. Wie heeft er

zin in?). De Werkgroep RO krijgt het hoe langer hoe drukker met de ontwikkelingen rond het Annaterrein. Gert van Dijk gaat meedoen en boekt met zijn mede-commissieleden centimeter voor centimeter vooruitgang in de dialoog met de gemeente over de invulling van Annaterrein en de Pomonavelden.

Op talloze gebieden wordt actie ondernomen: de verkeerssituatie in de wijk; de groenvoorziening; de aankoop van Nieuweroord t.b.v. asielzoekers (zo bleek onverwacht in het voorjaar van 1998). Ook in het klein tonen de wijkbewoners zich actief: open tuinendag, excursies door de wijk en een aantal activiteiten waar een kleine groep ouwe getrouwen zich keer op keer voor inzet: het Bos van Bosman en het wijkfeest.

En tenslotte dan nog...

- De gemeente heeft een koopcontract getekend over de aanschaf van Nieuweroord. De koop moet nog door de gemeenteraad worden goedgekeurd. Wat de gemeente er mee wil was niet bekend (wat wij een tikje vreemd vonden). In de krant stond dat het waarschijnlijk een asielzoekerscentrum wordt (zie elders in deze Praatvogel).

Asielzoekers in Nieuweroord?

& REGIO

Gemeente koopt flatgebouw van Rijksuniversiteit

Leiden wil asielzoekers op Nieuweroord

Leiden wil jonge asielzoekers huisvesten op het complex Nieuweroord aan de Rijnstingerweg. Ook wil Leiden daar een project begeleidt worden onderbrengen voor jongeren. Asielzoekers en de jongeren krijgen onderdak in nog te piepen nieuwbouw. De woontoren die er nu nog staat wordt op termijn gesloopt. „Maar in elk geval niet binnen de komende collegeperiode”, zegt T. van Rij, wethouder ruimtelijke ordening en volkshuisvesting.

geid er met de overdracht van het gebouw is gemeentelijk bezit. Zowel de gemeente als de universiteit, direct hiervoor: gemeenteraad moet de transactie overgens nu wel goedkeuren. De reden dat de RUL heeft besloten Nieuweroord af te slopen is dat die zich niet op de eerste plaats ziet als volkshuisvestingsgebied. „Onze primaire taak is

op, aldus een woordvoerder. Personeel van het schoolmeester zakenhuis huurt op dit moment een deel van de woortoren in de volkshuisvesting: genaamd De Stichting Leidsche Studentenhuus vesting vervuult een ander deel van de 315 kamers. Als de plannen voor de asielzoekers doorgaan heeft dat volgens Van Rij

de asielzoekers en jongeren wegen. Gemeentelijk wonen, noemt Van Rij dat.

Er zegt verder dat de gemeente nu een grote redactie heeft gemaakt om het complex te kopen. Leiden wil op het gebied van de bouwactiviteiten in het gebied onder controle houden.

alle eventuele gevolgen van zijn.

Bij het complex Nieuweroord horet ook twee appartementenwoningen met school en een fitnessruimte. Het is van de stichting Leidsche Studentenhuus. Daar, wat nu is de wijk, moet niets anders zorgen te maken.

zomer 1998

In die jaren ontwikkelt het wijkcomité zich van Praatvogelredactie tot coördinator van al deze acties. De werkwijze werd professioneler; de organisatie zakelijker. Er was een voorzitter nodig, alleen al voor het leiden van de comitévergaderingen. Maar ook in toenemende mate als

vertegenwoordiger in officiële contacten naar buiten. Vanaf het najaar 1998 ben ik die rol formeel gaan vervullen tot mijn vertrek in 2000. Dat we net een echt bestuur werden, blijkt uit het feit dat er verslagen komen van de comitévergaderingen. Bladerend in het archief kom ik zelfs een echt declaratieformulier tegen!

Dat al die werkgroepen bestonden en actief waren, toonde al de betrokkenheid van de wijkbewoners bij het reilen en zeilen in de wijk. Toen kwam het moment dat de gemeente in elke wijk een “proeve van democratisch gedrag” verlangde van de wijkorganisaties: men wilde er zeker van zijn met een representatieve wijkorganisatie te maken te hebben. Kijkend naar onze werkwijze, ontbrak er eigenlijk alleen maar een jaarlijkse wijkvergadering voor alle bewoners. Toen die weer nieuw leven was ingeblazen, vond de gemeente dat er samen met de werkgroepen en de Praatvogel voldoende draagvlak voor de wijkorganisatie bestond: we hoefden niets aan de organisatie te veranderen.

5 Drankje en hapje

Friso had beloofd zijn hoed te zullen opeten, als er meer dan tien mensen zouden komen. Gedurende de hele vergadering stond zijn hoed op tafel. Nu was het moment aangebroken. Er waren ruim dertig mensen komen opdagen, dus die hoed moest worden opgegeten. Hij toverde echter een marsepeinen 'hoed' te voorschijn. Die werd door de aanwezige wijkbewoners met smaak opgegeten.

Onder het genot van een drankje en een hapje bleef men nog gezellig wat napraten.

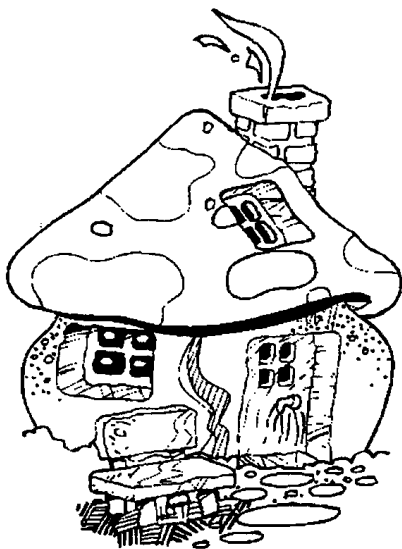
februari 1998

Terugkijkend is er een aantal thema's die van ons als wijkbewoners een lange adem hebben vereist: de inrichting van Anna-terrein en Pomonavelden en de komst van het Asielzoekerscentrum hebben gedurende een aantal jaren heel veel tijd en energie gekost. Dat we hieraan zoveel tijd hebben moeten besteden en zoveel ergernis aan hebben overgehouden komt vooral doordat de gemeente als gespreks- en samenwerkingspartner vrijwel onmogelijk is: onbetrouwbaar, traag,

zonder geheugen, bureaucratisch. Je moet van goeden huize komen wil je met de gemeente iets bereiken. Dat er resultaten zijn geboekt, komt dan ook alleen maar door de volharding en inzet van de wijkbewoners die zich in de werkgroepen met die onderwerpen hebben beziggehouden en nog steeds bezighouden. Laten we een beroep van deze mensen op medewerking allemaal erg serieus nemen!

En zo heeft voor mij als rode draad door die periode gelopen de enorme inzet van een min of meer vaste groep wijkbewoners: de harde kern waar elke gemeenschap of vereniging op drijft. Alleen bleek die harde kern in de Vogelwijk groter dan in andere wijken. En ook bleek het telkens mogelijk om voor eenmalige activiteiten andere mensen te mobiliseren. Dat is een kostbaar goed voor een wijk. De wijk, dat zijn immers wij? Ik hoop dat die bereidheid om mee te doen en mee verantwoordelijkheid te dragen, zal overleven, ook nu onze wijk met de nieuwe bewoners van het Annaterrein een flinke groeistuijp gaat doormaken.

Welkom nieuwe bewoners

Na de introductie van de familie Post in het vorige nummer ben ik nu een beetje bij toeval terecht gekomen bij de familie die sinds enige weken is neergestreken op nummer 35 in de Leeuwerikstraat.

Hoe kom je te weten waar nieuwe mensen zijn komen wonen? In onze geliefde wijk staan de huizen soms onzichtbaar te koop en een container met bouwafval is ook niet altijd een valide aanwijzing.

Zo zeker niet bij Els Hullu, Fred Mulder en hun kinderen Hanna(13) en Tim(7). Het huis was al heel mooi opgeknapt door de vorige bewoners, op de zolderverdieping na, waarbij de oorspronkelijke staat van het huis grotendeels was bewaard.

september 1996

november 1980

HOERA, het bestemmingsplan Vogelwijk is op 22 september 1980 door de gemeenteraad vastgesteld.

Dit is mogelijk geworden doordat ook de gemeente zich akkoord heeft verklaard met de laatste plannen voor het gebied van de voormalige Annakliniek zoals die door de Jan Mulder Kliniek waren ontworpen. Die plannen waren sterk gewijzigd nadat het wijkcomité en de begeleidingsgroep bestemmingsplan zich hadden verzet tegen het aanvankelijke ontwerp en steun hadden gevonden voor hun ideeën over de woningbouw. Er komen dus woningen op de plaats van de voormalige Annakliniek (de werkplaats en de voormalige keuken blijven staan), daarachter, op de Pomona-velden, komt het revalidatie ~~plan~~ ^{centrum}.

WERKGROEP R.O.V.

Geacht lid van de werkgroep,

We hebben er lang op aangedrongen, maar eindelijk is het dan zover: over anderhalve week gaat de projectgroep van start waarin Vogelwijkbewoners samen met ambtenaren zullen spreken over alle bouwplannen die voor onze wijk in ontwikkeling zijn.

Ter voorbereiding van dat gesprek is een vergadering van onze werkgroep gepland op woensdag 11 januari, om 20.30 uur, in hotel De Ceder.

Tot ziens!

'Aantal woningen ligt reeds vast'

Bewoners Vogelwijk boos over bouwen op Pomona

LEIDEN - De Vogelwijk is sinds vorige week het grootste inbreidingsgebied in de gemeente Leiden. Was er in het oorspronkelijke plan van de gemeente 'Bouwen in bestaande wijken' nog slechts sprake van 31 nieuwbouwwonin-

Wantrouwen

Het conflict tussen werkgroep en gemeente heeft betrekking op de tweehonderd meter brede strook groen die tussen de huizen van de Vogelwijk en de Wassenaarseweg

Sylvius

De voortvarendheid van de gemeente heeft bij de werkgroep nog andere vraagtekens opgeroepen. Breeuwsma brengt de afstand tussen de toekomstige huizen en het

1988

Druk, druk, druk....

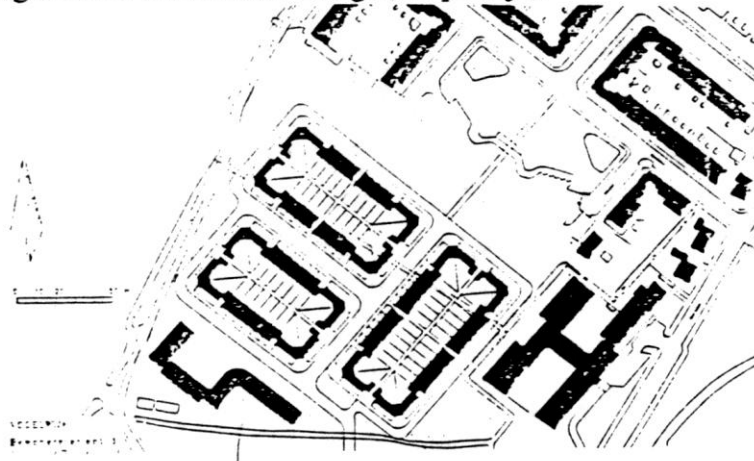
Er wordt gebouwd op het Anna- en Pomonaterrein. Maar voor het zo ver was zijn een hoop bestemmingsplannen de revue gepasseerd. Hiernaast en onder een kleine greep uit het archief van het wijkcomité.

Mening van de wijkbewoners

Na de pauze vergaderde het wijkcomité zonder de Gemeentefunctionarissen, maar met nog steeds 30 wijkbewoners, verder. Er volgden korte overwegingen en discussies over drie hoofdpunten:

1. Voor welke woningbouwvariant kiezen de wijkbewoners?
2. Welke verbindingswegen worden bij de nieuwe woningen aangelegd?
3. Wat vinden de wijkbewoners van een verpleeghuis in de wijk?

Bij de eerste twee punten werd na stemming door handopsteken glashelder wat de wijk wil: Bouwvariant 1 (de "bewonersvariant"), waarin 96 woningen en veel centraal groen, met een verbinding met de Wassenaarseweg. (zie plaatje).

1990

In de laatste Praatvogel schreven we dat er een aparte werkgroep is opgericht, waarin vertegenwoordigers zitten van de gemeente, de wijk, de projectontwikkelaar (Proper-Stok) en het architectenbureau (Poolen). Die werkgroep ging van start op het moment dat wij aan de gemeente kenbaar hadden gemaakt dat wij de besluitvorming tot dan toe ongeldig vonden, omdat er zeer belangrijke beslissingen genomen waren buiten de wijk om. De eerste vergadering van de werkgroep was een goed moment om dit standpunt ook aan de projectontwikkelaar en aan de architect zelf mee te delen, want dit was via de gemeente kennelijk nog niet duidelijk gemaakt. Voor de projectontwikkelaar vormde dit een probleem want die ging ervan uit dat er overeenstemming was over

1998

Het wijkcomité begon in 1990 met de regelmatige uitgave van de wijkkrant. De hoofdredacteur was Arno Konijnendijk. Er werden ook themanummers gemaakt, zoals de Honden en Katten Praatvogel.

Negen jaar Praatvogel in vogelvlucht

Herman van der Kooij

De redactie van de Praatvogel vroeg mij enkele weken geleden of ik een stukje voor dit jubileumnummer wilde schrijven. Aangezien ik alle Praatvogels vanaf oktober 1992 heb bewaard, leek het mij aardig om eens te kijken waar we ons in de Vogelbuurt de afgelopen jaren mee hebben beziggehouden.

Het eerste wat me opviel toen ik de Praatvogels nog eens doornam, was dat in de afgelopen negen jaar het accent verschoven is van 'gezellige stukjes' zoals '*Nog even en dan is het weer echt herfst*' van Evelien Voogd in de Praatvogel van oktober 1992 naar meer zakelijke berichtgeving, zoals '*Nieuws over het asielzoekerscentrum Nieuweroord*' van Ruud Stam in het laatste nummer van de Praatvogel van juli 2001. Hoewel deze berichtgeving natuurlijk van het allergrootste belang is om ons op de hoogte te houden van de ontwikkelingen binnen onze wijk, zou het toch aardig zijn als er weer wat meer gezelligheid in de Praatvogel kwam.

Terugkerende thema's in de Praatvogel zijn het Bos van Bosman, het Annaterrein, vocht in de kruipruimtes, het wijkfeest, vliegtuiglawaai, de Mytylschool en criminaliteit in de wijk. Hoewel de criminaliteit in de wijk met de komst van het asielzoekerscentrum misschien is toegenomen, was er ook in 1994 al sprake van. Anneke Kirkaldy schrijft in het aprilnummer: *'De laatste tijd worden herhaaldelijk fietsen gestolen in onze wijk. Ze worden al of niet op slot, gewoon uit de voortuin meegenomen. Alleen al in de Merelstraat werden bij mijn weten in anderhalf jaar vijf fietsen gestolen! Een week of vier geleden op een zondag ochtend rond half acht werd op de Rijnsburgerweg en in de Merelstraat in elf auto's ingebroken'*.

Berichtgeving over het Annaterrein loopt als een rode draad door de Praatvogels. In april 1993 bericht voormalig directeur van de Annakliniek Jan Castelein over beschadiging van het terrein: *'In toenemende mate hebben wij echter te maken met gevolgen van baldadigheid, die een extra financiële last veroorzaken. Tot voor kort werd het verwijsbord bij de Leeuweriklaan ernstig beschadigd. Gelukkig is daar, nadat een grote groep kinderen op ons bedrijf is uitgenodigd, geen sprake meer van. Echter op dit ogenblik wordt er regelmatig glas op toegangswegen aangetroffen, als gevolg van stukgemaakte flessen. Voorts worden er hutten in bomen gebouwd, zodanig dat de bomen ernstig worden vernield, wordt er in perken huisgehouden en is zelfs een hoek van de straat opgebroken voor het bouwen van een tent'*.

In oktober 1994 lezen we in de Praatvogel dat de Annakliniek zo goed als gesloopt is.

'Er staat nu nog een houten gebouw, waar nog tot in november in gewerkt wordt. Dan wordt dat ook gesloopt. Verder is er nog de voormalige tuinmanswoning die gekraakt is. Voorlopig kan daar niets aan gedaan worden. (...) Van een aantal omwonenden zijn bij ons klachten over deze krakers binnengekomen. Ze hebben namelijk illegaal een bouwsel aan de tuinmanswoning gemaakt en ze zijn de oude muur aan de Nachtegaallaan aan het afbreken. De stenen worden verkocht. Bovendien hebben ze nu een uitrit gemaakt naar de Nachtegaallaan die gevaar kan opleveren voor kinderen die daar langslopen. (...) Van de

gemeente hebben we vernomen dat de Stichting Anna voor de onderhandelingen over de verkoop van de grond een tussenpersoon heeft ingeschakeld, namelijk de projectontwikkelaar Wilma. Mochten er ontwikkelingen op dit gebied zijn, dan krijgt u dat zo snel mogelijk te horen'.

De redactie van de Praatvogel hield zich aan haar woord. In de daaropvolgende jaren werd er vaak en uitgebreid bericht over de ontwikkelingen m.b.t. het terrein van de Annakliniek, later uitgebreid met het Pomonaterrein. Na vele jaren van praten en overleg is nu de laatste fase ingegaan, die van de bouw. Dat ook dat niet zonder slag of stoot gaat, heeft u in de meest recente Praatvogels kunnen lezen.

Opruimactie Bos Van Bosman

In de herfstvakantie wordt weer een opruimactie in het Bos van Bosman georganiseerd. Ditmaal is het op woensdag 18 oktober om 11.00 uur.

Iedereen die de handen uit de mouwen wil steken is welkom. Hoewel er meestal vooral veel kleine kinderen komen helpen, willen we ook nadrukkelijk oudere kinderen en volwassenen oproepen in verband met het zwaardere sjuwwerk.

Op 11.00 uur verzamelen we bij de Mytylschool. Medewerkers van de afdeling Groen van de gemeente Leiden zullen materiaal ter beschikking stellen en zorgen voor het afvoeren van de verzamelde rommel. Zij zullen ook aan iedereen werkhandschoenen ter be-

1995

Ook het Bos van Bosman is een terugkerend *item*. Behalve de jaarlijkse schoonmaak met het daaropvolgende pannenkoeken eten, kwam het Bos de afgelopen jaren ook nog op andere wijze in het nieuws.

In april 1994 schrijft Liesbeth Bakker: *'Via via zijn we tot onze verontwaardiging erachter gekomen waarom het toch maar jaar op jaar niet lukt de sloten in het Bos van Bosman gedregd te krijgen. Er schijnt zeer verontreinigd slib in aanwezig te zijn en de gemeente heeft geen verwerkingscapaciteit'.*

Uiteindelijk gaat de gemeente in 1996 over tot het uitbaggeren van de sloten in het Bos.

In oktober 1999 schrijft Sytske Looijen over plannen om het Bos van Bosman weer terug te brengen tot het oorspronkelijke Springerontwerp. *‘Van zijn kant heeft de heer Bollen (afdeling Groen van de gemeente) de gemeentepannen toegelicht. Daaruit blijkt onder meer dat in navolging van het Springer-ontwerp de sloten weer onderling verbonden worden, hetgeen de waterhuishouding moet verbeteren. Daarnaast komt ook de noodzakelijke uitdunning her en der van de begroeiing het waterleven (vissen, vogels) ten goede. De bedoeling is dat het bos op enkele plekken ‘ruig’ blijft, met de nodige onderbegroeiing, en op andere plekken wat opener, hetgeen ook de veiligheid zou bevorderen’.*

De plannen voor het Bos van Bosman zijn hierna in samenwerking met de werkgroep ‘Groen’ uit de Vogelwijk door de gemeente verder ontwikkeld. De wijk sprak hierbij de wens uit dat het Bos niet te netjes moest worden.

Behalve zaken die regelmatig in de Praatvogel ter sprake kwamen, waren er ook gebeurtenissen en incidenten die maar eenmalig plaatsvonden, maar die het toch waard zijn om gememoreerd te worden.

In oktober 1992 bericht de Praatvogel over het subsidieproject van de gemeente. Veel mensen lieten hun huis opknappen met 40-50 % subsidie van de gemeente. In dat jaar waren de straten rood van de pallets met rode dakpannen die de oude moesten vervangen. Veel huizen kregen in dat jaar een facelift.

December 1992. Endegeest heeft er een gebouw bijgebouwd, als het verlicht is, lijkt het wel een *supernova* aldus Liesbeth Bakker. Gelukkig is er alweer veel groen voor gegroeid.

April 1993. De Nachtegaallaan is een aantal zitbomen langs de sloot rijker geworden.

Winter 1993/94. Het wijkcomité zet een koek-en-zopientent bij de slootjes aan de Nachtegaallaan. Mirjam van der Ende schrijft in de

Praatvogel van april: *'De weergoden waren ons gunstig gezind, daar de vorst precies in een weekend viel. Een paar telefoontjes zorgden voor precies dat wat we nodig hadden: koek-en-zopie in een heuse kraam! En wat een opkomst. Na zaterdagavond nog wat aankondigingen te hebben verspreid, kwamen niet alleen de kleintjes: nee, door wijkgenoten van alle leeftijden werd er enthousiast gekrabbeld en genoten. Het was goed om te merken dat met weinig moeite een gezellig feest georganiseerd kon worden'.*

Mei 1995. 50 jaar Bevrijd! Dus een speciaal herdenkingsnummer van de Praatvogel, waarop Liesbeth Bakker eigenhandig 350 rood-wit-blaauwe vlaggetjes plakte. In dit bevrijdingsnummer wordt onder andere een aantal buurtgenoten geïnterviewd over hun herinneringen aan de oorlog in de Vogelbuurt.

Mei 1996. De speeltuin 'Vogelenwijk' bestaat 50 jaar. Er is een jubileumboekje, er wordt een tentoonstelling georganiseerd en er is feest!

In juli 1996 verandert het formaat van de Praatvogel van A4 in A5.

In december 1996 lezen we dat de populieren langs de Wassenaarse weg gekapt zullen worden en worden vervangen door eiken. Na overleg met de wijk wordt besloten dit in etappes te doen om hele grote kaalslag te voorkomen.

In september 1997 krijgt de wijk de vraag voorgelegd een stichting te blijven of een vereniging te worden. De wijk kiest voor het eerste.

In december 1997 wordt de straatverlichting tot verdriet van velen vervangen.

In oktober 1998 wordt in de Praatvogel een acceptgiro bijgeleverd met het verzoek om een vrijwillige bijdrage. Tijdens de volgende Jaarvergadering bericht de penningmeester Trudi Kraan dat dit succes heeft gehad. 94 adressen hebben een bedrag overgemaakt met een totaal van fl. 2.410,00.

7 november 1998. Peter van Haasteren viert zijn 25-jarig jubileum. In de Praatvogel van december staat: *'Het werd dan ook een feestelijke gelegenheid. Peter werd door buurtgenoot Gordon Kirkaldy met doezakmuziek begeleid tot aan het kruispunt van de Leeuwerikstraat en de Lijsterstraat. Daar werd hij door zo'n vijftig wijkbewoners onthaald op een lied dat Liesbeth Bakker had geschreven, op het toepasselijke deuntje van 'Ja, dat is Peter'. Na de overhandiging van het cadeau (een mobiele telefoon) droeg de heer A. Verstraaten, die onze 'melkboer' van het begin af aan heeft meegemaakt, een gedicht voor dat hij speciaal voor Peter gemaakt heeft'.*

Oktober 1999. Wethouder Laurier reikt het *Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren* uit aan de volkstuinvereniging Het Zonneveld.

December 1999. De Co Verhooghprijs wordt uitgereikt. Onze wijkgenoot Piet Groen in 't Woud is een van de tien genomineerden (gekozen uit 34 voordrachten). Helaas was Piet niet de winnaar, maar voor onze wijk was hij dat wel!

Maart 1999. De asielzoekers worden door wijkgenoten verwelkomd met een bloemetje.

Juni 2000. Er wordt een convenant ondertekend tussen de gemeente, het wijkcomité Vogelwijk, de buurtvereniging Raadsherenbuurt en de bewoners van het Van Eysingapark. Dit convenant regelt onder andere het overleg tussen de buurt, het OC, de gemeente en de politie over alle zaken rond het OC.

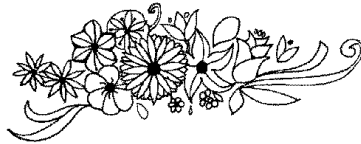
Dit waren negen jaren Praatvogel in vogelvlucht. Het blijkt dat sommige zaken waar we ons druk over maakten, zoals 'de krakers' al weer verleden tijd zijn. Voor andere zaken waar de wijk zich voor heeft ingezet, geldt dat we daar nog steeds de vruchten van plukken. De perenbomen, geplant in 1994 zijn inmiddels al aardig uitgegroeid. Nadat wij er jaren tevergeefs op hadden aangedrongen, is de 30 km-regeling er uiteindelijk toch gekomen in verband met een wijziging in de verkeersregels. Het belangrijkste resultaat is mijns inziens geboekt bij het ontwikkelen van de bouw van het Annaterrein. Met name dankzij de inspanningen van Hans Weeda en Gert van Dijk wordt dit

een leuke aanvulling op onze wijk. Ik moet er niet aan denken wat er gestaan zou hebben als we dit aan de gemeente hadden overgelaten.

Recente inspanningen van Ruud Stam en Hans Weeda hebben ertoe geleid dat de overlast van Nieuweroord tot een minimum is beperkt.

De Vogelbuurt is een van de prettigste wijken van Leiden. Dat deze wijk zo prettig is, is niet in de laatste plaats te danken aan de mensen die zich ervoor hebben ingespannen.

In memoriam Jaap Buurman 1927 - 2001

Herman van der Kooij

Op 5 augustus jongstleden is onze buurtgenoot de heer Jaap Buurman onverwacht overleden.

De heer Buurman is geboren aan de Rijnsburgerweg, vlak naast het landgoed Nieuweroord.

Zijn vader was net als hijzelf tuinman. In 1932 is de heer Buurman in de Leeuwerikstraat komen wonen op nr. 25, waar hij tot zijn dood heeft gewoond.

Voor veel buurtgenoten was mijnheer Buurman een bekende verschijning. Hij was altijd opgewekt en liep meestal rond in een manchester pak, alleen op zondag droeg hij een keurig pak. Vaak kwamen we hem zo op zondag tegen als hij te voet of op de fiets uit de kerk kwam. Ook na zijn pensionering werkte hij gewoon door, zij het wat rustiger. Hij had duidelijk plezier in zijn werk en zat nooit verlegen om een praatje. Tijdens zo'n praatje vertelde hij dat hij nog samen met Mien Ruijs had samengewerkt in een tuin aan het Rapenburg. Hij was een vakman in hart en nieren en wist ontzettend veel van bomen en planten.

Doordat hij zijn hele leven in deze wijk heeft gewoond, wist hij ook veel te vertellen over de wijk. Dat blijkt onder andere uit een interview dat ik met hem had in het meinummer van 1995 van de Praatvogel. Hierin vertelde hij over zijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Ook wist hij nog precies te vertellen wie er in welk huis gewoond hadden.

Op wijkavonden was hij vaak van de partij en gaf hij soms ongezouten zijn mening over het beleid van de gemeente.

Naast zijn werk was hij ook nog samen met zijn vrouw op zaterdag vrijwilliger in de daklozenopvang. De zaterdag voor hij stierf, was hij daar nog werkzaam. Van zijn dochter Henny hoorden we dat het die dag buitensporig druk is geweest.

De heer Buurman is onverwacht overleden aan een hersenbloeding. We konden het eerst niet geloven toen we het hoorden. Dit was een man van wie je verwachtte dat hij 100 zou worden. Helaas mocht dat niet zo zijn. Hij was een markante buurtgenoot die we zullen missen.

Uit het artikel in het bevrijdingsnummer van de Praatvogel, mei 1995:

Herinneringen van de heer J. Buurman

De heer Buurman is in 1932 met zijn ouders in de Leeuwerikstraat komen wonen. Daarvoor woonde de familie aan de Rijnsburgerweg vlak naast het landgoed Nieuweroord. (...)

Toen de oorlog begon, was hij een jongetje van een jaar of twaalf en hij weet zich dan ook nog veel van die tijd te herinneren. In de wijk zelf is volgens Buurman niet gevochten. Toch hadden veel mensen direct of indirect met de oorlog te maken.

Zo is er bij de familie Buurman voor korte tijd een joods jongetje ondergedoken geweest. Toen er op een dag een vrachtwagen kwam voorrijden, dacht Buurmans moeder dat hij verraden was. Het was gelukkig loos alarm, maar zijn moeder was daarna zo zenuwachtig, dat hij ergens anders heen gebracht is.

In de wijk woonden enkele NSB'ers. In de Vinkenstraat woonde een NSB'er die niet veel kwaad deed. De zoon van een NSB'er in de Leeuwerikstraat was bij de Waffen-SS. Hij had gevochten in Rusland en kwam terug met één been. Zijn vader wist dat Buurman 'Het Dagelijks Nieuws' bezorgde en vroeg of hij ook een exemplaar kon krijgen om te weten hoe de toestand in Europa werkelijk was. Hij kreeg het en heeft nooit iemand verraden. (...)

De familie Buurman hield zichzelf van de toestand in Europa op de hoogte met behulp van 'Het Dagelijks Nieuws' en Radio Oranje. Op een kaart hielden ze bij hoever de Amerikanen gekomen waren. In 1944 hebben ze de radio echter onder de vloer gestopt, omdat iedereen zijn radio moest inleveren.

In 1944 werden er Duitsers ingekwartierd bij de Annakliniek. Bij de familie Buurman kwam er een feldweibel in huis. Zijn vader had een Duitse bijbeltje op de tafel gelegd in de kamer waar hij moest slapen. 's Avonds wees Buurmans vader de Duitser de tekst aan: 'Hebt uw vijanden lief'. De volgende dag was de feldweibel vertrokken en hij kwam niet meer terug.

Op het dak van de Annakliniek lag een vlag van het Rode Kruis. Dit was verplicht om te voorkomen dat ziekenhuizen gebombardeerd zouden worden. Daarom kwartierden de Duitsers zich ook het liefst bij ziekenhuizen in. Bij de keuken stonden kisten met munitie opgestapeld en op het veld voor de Annakliniek stond vlakgeschut. (...)

Zijn vader had toen een kwekerij op de Warmonderweg naast de Pauluskerk. Hier kweekte hij tabak. De tabaksbladeren werden op de zolder te drogen gehangen en daarna naar de Laurensfabriek in Den Haag gestuurd. Daarvoor kreeg Buurmans vader dertig pakjes sigaretten. Hiervan verkocht hij er drie voor fl.100,-, zodat hij de kosten eruit had. De rest werd geruild voor eten. Zo zijn ze de hongerwinter doorgekomen. Het eten werd gekookt op een speciaal houtkacheltje. De kachel werd gestookt met snoeihout uit de tuinen. Bovendien moesten de bomen in de Lijsterstraat, toen de enige straat met bomen, er in de hongerwinter aan geloven. In één avond zijn alle bomen gekapt.

ZATERDAG 8 SEPTEMBER 2001

Is er in en om de speeltuin, weer het jaarlijkse

WIJKFEEST

**HET WIJKCOMITE BESTAAT
25 JAAR**

VANAF 15.00 UUR IS ER WEER VAN ALLES TE DOEN

**15.00 u. – 18.00 u. : Kinderrommelmarkt
met verrassing**

(alles mag, eigen spelletjes, eigen koekjes, enz. enz.)

**16.00 u. – 18.00 u. : Gratis koffie en cake
voor de 55 plussers**

**GRATIS DRANKCONSUMPTIE AANGEBODEN
DOOR HET WIJKCOMITE**

Vanaf 18.00 u. : GROOTBARBEQUE – FEEST

21.00 u. TREKKING GROTE LOTERIJ !!!!!

1^E PRIJS : Fiets

2^e PRIJS : Game Boy Color avances

3^e PRIJS : een step

verder nog vele vele mooie andere prijzen